

mennyi ilyen szerszám lappanghat még az erdei, hegyi népek kezén, ahol még bővebben van vad, mint a rohamosan változó Alföldön. Kár, hogy a szerző az agancs puskaportartók tárgyalásánál *Bátky* megállapításairól nem vesz tudomást (N. Ért. 1926:1—11.), amikor *Jankó* egy régebbi cikkének (Arch. Közl. 1895:177.) néhány sorát nyomatékosan leszögezi.

Gunda Béla.

Nagy József: *Teljes magyar nyelvtan kérdés-felelet formában.* (Debrecen, 1933. Harmathy Nyomda; 8° 103 l., ára 1.60 P.) Iskolai segédkönyv, de többet nyújt bizonyos tekintetben, mint más hasonlótermészetű segédkönyvek. Mivel a teljes leíró magyar nyelvtant felöleli, bármelyik iskolatípus és bármelyik osztály használhatja. Rövid, világos meghatározásai a nyelvtudomány legújabb, biztos eredményein alapulnak. Érdeme, hogy a bevezető részben a nyelvészet általános kérdéseit is tárgyalja; azt is kiemeljük, hogy a nyelvtörténeti szempontot szerencsésen érzékelteti. Leíró nyelvtan, de azért, — a tanuló értelmi képességéhez mérten, — mindig megfelelő alkalomkor rámutat és egyszerű példákkal igazolja, hogy mai nyelvünk fejlődés eredménye. Azt is megjegyzem, hogy a határozók felosztásában követi ugyan iskolai nyelvtanaink felosztását, de rámutat arra, hogy az összes határozók a helyhatározóból lettek: „...a helyi határozón kívül minden egyéb határozó képes helyhatározónak tekinthető“ (72. lap). Ugyanaz a gondolat ez, amit *Mészöly Gedeon* is már évek óta hirdet egyetemi előadásaiban. A mondatról adott meghatározása helyes ugyan, de úgy vélem, hogy a tanuló értelmi fokához mérve: nehéz; jó lett volna példán is bemutatni a definíciót (59. l.). Kár, hogy a szerző az írásjelek használatáról nem szól. Ez azonban mit sem árt a könyv rendeltetésének és értékének: mint segédkönyvet haszonnal forgathatja azt tanár, tanító és bármelyik középfokú iskolához tartozó tanuló.

Nyíri Antal.

KÉRDÉSEK.

59. kérdés. Az egyik alföldi városban hallottam ezt a szót: *törkölő* (főnév). Jelenti azt a hegyes végű eszközt, amivel morzsoláskor a kukoricaesőről egy sor szemet *letörkönek*. (= ledúrnak), hogy a kézzel való morzsolást könnyen megkezdhessék. Úgy látom, hogy a szótárak e szót nem ismerik. Azért kérdezem tehát, hogy az Alföldön mennyire van elterjedve ez a szó.

60. kérdés. „Ahun a nyúl él! Most ugrott fél; látod? Látni látom; de am má nehezen kerül hónap a paprikás tába... Tisz-

telettel kértem, hogy hogyan elemezzük helyesen a ritkítva szedett mondatot. Hékedí A.

FELELETEK.

Feleletek a 35. kérdésre.

„Izmos“ szavunk a félegyházi nyelvjárásszígeten „piszkos, maszatos“ jelentésben ismeretes. Különösen kis gyermekre mondják. Szeged. *Gál Sándor.*

Izmos = jó erőben lévő.

Jászberény. *Sápy János.*

Izmos = tetszetős, jó állapotban lévő, sikerült. Jó karban lévő kérempár: izmos bicikli; szépen épült ház: izmos kis ház; könnyű óra az iskolában: izmos óra. Jákóhalma. *Lukácsi Imre.*

Izmos = piszkos, mosdatlan, nagy. „Mosd meg már azt az izmos térdeidet!“ „Jó nagy, izmos legény. nagyobb, mint az apja“.

Szentes. *Sebők János.*

Izmos = piszkos. „Jaj de izmosak vagytok!“

Jászberény. *Holló János.*

Izmos-nak az erős, tagbaszakadt embert vagy állatot hívják.

Jászberény. *Makay József.*

Ha valamelyik órán a tanár nem feleltet, a diákok azt mondják, hogy az óra izmos volt.

Jászberény. *Simon Béla.*

Izmos szavunk abban a jelentésben is használatos, hogy „ruganyos“.

Jászberény. *Somogyi Lajos.*

Mikor valaminek megőrülünk, felkiáltunk: jaj, de izmos!

Jászberény. *Pesti Miklós.*

U. a.

Jászberény. *Horváth Ferenc.*

A jászberényi diákok azt nevezzük *izmosnak*, ami tetszik nekik, kedvükre való.

Jászberény. *Ehrlich Vera.*

Amelyik órán a diákok nem félnek a szekundától, azt az órát *izmosnak* mondják.

Jászberény. *Halász Béla.*

Izmos jelentése a Jászágban 'piszkos, maszatos'. Azonkívül a kisdiaékok 'nagyszerű' értelemben is használják. Pl.: De izmos ez a könyv! vagy: De izmos nyakkenődöd van!

Jászberény. *Orosz Miklós.*

Izmos jelentése az „erős“-önkívül: „maszatos, mosdatlan“.

Kiskunfélegyháza.

Toldy Jenő.

Izmos annyit jelent, mint 'piszkos'.

Jászberény. *Moller Pál.*

Feleletek a 36. kérdésre.

Ha a lovat nem kötöm meg, nem fogom be, nem ülök rá, hanem más lóról hajtom, az *pajzánul* megy. A szopós csikó *pajzánul* megy az anyja után, ha az be van fogva.

Kunszentmiklós. *Baky Lajos.*

Ha valakit egyedül találunk, azt mondják: de *pajzánosan* vagy! Öltözködésre vonatkozólag is: de *pajzánul* vagy öltözve!

Algyó *Előjárósága.*

Pajzán Csongrádon 1. 'büszke' (pajzánul megy); 2. 'enyeleg' (ugyan ne pajzánkodj!); 3. 'csintalanul udvarol' (pajzánkodik a

legény a lánnyal); 4. 'lustálkodik' (sokáig pajzánkodtam ma reggel); 5. 'hiányos' (pajzánul volt felöltözve. Ne menj ki ilyen pajzánul, mert megfázol!); 6. 'egyedül' (tegnap pajzánul ment a csikóm = egyedül, az anyja nélkül).

Pajzán kártya = alsóbbrendű, nem ütőlapok. (Dunapataj).
Kiskunfélegyháza.

Takács Béla.

Pajzán < paysanne = parasztlány. Nemrég a Nemzeti Ujságban (talán XII. 4. vagy II. sz. ban) ifj. Gonda Jenő magyarázta. Kiskunfélegyháza.

Toldy Jenő.

„Mindig a lányokkal pajzánkodik“ = enyeleg, kapkod utánuk. „Pajzán kis bárányka“. „Csak úgy pajzányú vetette magára a janklit“.

Szentes. *Sebők János.*

Pajzán kacért, pajkosat jelent. Jászberény. *Ehrlich Vera.*

Pajzán = könnyedén öltözött. Jászberény. *Sápy János.*

Pajzán = könnyedén, fölszerelés nélkül. „Hova megy ilyen pajzánul?“

Jákóhalma. *Lukácsi Imre.*

Pajzán = lassan kullogó, lustálkodó.

Zsámbok. *Lakos Ferenc.*

Pajzán = játékos. Keveset használják.

Kecskemét. *Garzó Béla.*

Szegeden az élénk gyermeket mondják *pajzán*nak. (Több tanítványom egybevágó közlése.)

Szeged. *Benkő István.*

A „pajzán“ szó értelme a nép nyelvében: pajkos, vigkedélyű, mulató. „Elpajzánkodta amije

volt“ = könnyen, mulatással költötte el.

Hódmezővásárhely.

Recher Róza.

„Pajzán“. Üresen, tartalékban hagyott helyre, vagy meghagyandó állatra is mondják. Pl. udvarban kis helyet hagnak üresen, későbbi rakodásra: „Azt a helyet *pajzán* hagyjuk, oda rakjuk a szalmát“. Ha annyi állata van a gazdának, hogy abból meghagy — talán magnak — akkor is azt mondja, hogy *pajzán* hagyja. A szó eredetéről felvilágosítást nem tudnak adni.

Szeged-Szentmihálytelek.

Almási Ferenc.

A könnyelműen, meg gondolatlanul költekezőre mondják, hogy „pajzánul“ mulatozik. Eredete ismeretlen.

Sándorfalva *Előljárósága.*

A „pajzán“ szót használják a hamis éshuncut helyett. Ha nagy szél fúj, mondják, hogy „nagyon pajzán idő van“.

Szentes. *Zsoldos Andor.*

Pajzán a jábékos gyermek.

Jászberény. *Torma Gyula.*

Pajzán. E szónak a jelentése itt olyan személyt jelent, aki jókedvében szókimondó, az illem határait itt-ott átlépi, de nem erkölcstelen.

Kiskunhalas.

Nagy Szeder István.

Pajzán alatt tréfás embert értenek.

Tápé. *Előljárósága.*

Szolnokon a csintalan gyerekre mondják, hogy *pajzán*.

Jászberény. *Bede György.*

Pajzán = munka nélkül.

Jászberény. *Nagy György.*

Ha valaki pihen, arra mondják, hogy *pajzán*.

Jászberény. *Vida József*

Amikor a szántóföld nincs bevetve, arra mondják, hogy *pajzán* maradt.

Jászberény. *Simon Pál.*

Pajzán annyit jelent mint könynyelmű.

Jászjákóhalma. *Révfy Imre.*

Pajzán a csintalan gyerek s az illetlen történetet mesélő felnőtt. Püspökladány.

Rettegi Istvánné.

„*Pajzán*“ kedvest jelent, néha rosszat, vagy pl. a ló rugós voltát.

Gödöllő. *vitéz Endre László.*

Ha valakinek valamit el kellene végezni, de a munkát másnak adja át, azt mondják rá, hogy *pajzánkodik*.

Jászberény. *Moller Pál.*

Pajzán komótos, lassú munkát jelent.

Jászberény. *Pesti Miklós.*

Pajzán annyi, mint „csintalan“.

Jászberény. *Scmogyi Lajos.*

A *pajzán* szó annyit jelent, mint: jókedvű, csintalan, vidám. Az eredetét nem tudják.

Jászberény. *Kopácsi Béla.*

Aki kényelmesen végzi a dolgát, arra mondják, hogy *pajzánul* dolgozik.

Jászberény. *Holló János.*

Ha valamely szántóföldbe nem ültetnek semmit, arra azt mondják, hogy *pajzán* maradt.

Jászberény. *Simon Béla.*

Pajzánnak hívják a pajkos gyermekét.

Jászberény. *Szívós Mihály.*

Ara mondják, hogy *pajzán*, aki nem visz semmit, üresen megy.

Jászberény. *Frajka József.*

Feleletek a 37. kérdésre.

A „nap alatt van“ kifejezés Derecskén általánosan ismert. A jegyben járó „jány“-ra mondják. Jelentése az, hogy ilyenkor mindenki róla beszél, pletykál, „rajta tartja a nyelvét“, az érdeklődés központja. Ilyen értelemben használják a „csillag alatt van“ és a „világ közepe“ kifejezést is. Az utóbbit nem helyre, hanem átvitt értelemben, személyre értik.

Derecske. *Fekete Béla.*

A „nap alatt van“ kifejezést itt ismerik. Arra a lányra és legényre mondják, aki menyasszony, illetve vőlegény. Jelentése körülbelül az, hogy egy új, boldog élet reménye tölti el lelkét.

Túrkeve. *Minay Lajos.*

Napba néző asszony értelme Miskolcon a XVII—XVIII. században, várandós, állapotos asszony.

Miskolc.

Marjalaki Kiss Lajos.

Nap alatt van jelentése, hogy már nem eladó, mert le van kötve s közeledik az esüvéje napja. Sándorfalva *Előljárósága.*

Arra a leányra mondják, hogy *nap alatt van*, akit már kiszemeltek egy legénynek. Még nem jegyezte el, de már mindenki tudja, hogy nemsokára meglesz a gyűrűváltás. Használják olyan értelemben is, ha a leányt férjhez adnák már.

Püspökladány.

Rettegi Istvánné.

Nap alatt van a jegyben járó lány. Hódmezővásárhelyen ma is általában ismert és használt kifejezés.

Nyíregyháza. *Kiss Lajos.*

